

אחרית דבר

ברנקיניו דה פונסקה – מכונן וחדשן

ביוזמתם של סטודנטים צעירים, הופיע בעיר קואימברה ב-10 במרץ 1927 כתב עת בשם "פרזנסה"¹ שחולל תמורה של ממש בספרות הפורטוגלית. כתב העת יצא לאור במשך שלוש עשרה שנים רצופות על אף המחסור התמידי במשאבים וההתנגדות שעורר הקו החדשני והמתריס, שנקט כלפי הספרות האקדמית והמאוכנת שמשלה בכיפה. הוא אף תקף את הצנזורה הפוליטית שהונהגה לאחר המהפכה הצבאית שהתרחשה ב-28 במאי 1926 וביתר שאת עם עלותו לשלטון של סלזאר,² הרודן שעמד בראשות המשטר הדיקטטורי שעתיד היה לשרוד עד 25 באפריל 1974.

עורכי כתב העת, שבלט במקוריותו ובעיצובו האסתטי, היו שלושה אנשי עט שטבעו את חותמם על המאה ה-20

---

1 *Presença*, נוכחות.

2 António de Oliveira Salazar (1889–1970); שלטונו העריץ (1932–1968) התבסס על לאומנות, קתוליות ודיכוי הקומוניזם.

בפורטוגל: ז'וזה רג'יו,³ ז'ואאו גספר סימואיס⁴ וברנקיניו דה פונסקה. הראשון היה ללא ספק גדול משורריה של פורטוגל בתקופתו. השני, לבד מהיותו סופר מוערך ביותר, הקדיש עצמו במשך שישים שנה להוראה ולביקורת ספרות. יותר מדור אחד של פורטוגלים התוודע לספרות בתיווכו מעורר ההשראה. והשלישי, ברנקיניו דה פונסקה (1905-1974) – סופר, מחזאי ומשורר – שחרר את הנובלה הפורטוגלית מכבלי קרתנותה ופרץ עמה אל זירת הספרות הבינלאומית.

בראשית דרכו כתב דה פונסקה בשם העט António Madeira ואף נמנה עם מייסדיהם של כתבי עת אחרים שעסקו בביקורת הספרות הפורטוגלית המודרנית, ביניהם טריפטקו (*Triptico*), סינל (*Sinal*) ומניפסטו (*Manifesto*), כולם כתבי עת חדשניים כפי שמעיד שמם.

פועלם של אנשי "פרזנסה" חתר ליצירת תרבות מחדשת. עורכיו חשפו לציבור אמנים מגוונים מתחומים שונים וקרעו צוהר אל עולם סוציו-פוליטי נחשל ביותר, שלמרכה הצער צפה בשתיקה ברדיפת אנשי האליטה הפורטוגלית, שמקצתם אף נאלצו להגר מארצם. אנשי "פרזנסה" ראו חובה לעצמם להביא אל קדמת הבמה את שני ענקי הספרות הפורטוגלית, מאריו דה סה קרנרו⁵ ופרננדו פסואה,⁶ שניסו בשנת 1915,

---

3 José Régio (1901-1969), משורר, סופר, מחזאי ומבקר ספרות.
 4 João Gaspar Simões (1903-1987), סופר, מבקר ספרות, מחנך, ספרן.
 5 Mário de Sá Carneiro (1890-1916), אחד מאבות הסיפורת המודרנית בפורטוגל.
 6 Fernando Pessoa (1888-1935), גדול משוררי פורטוגל במאה ה-20.

לראשונה, למרוד בקונפורמיזם הרווח באמצעות כתב העת הפוטוריסטי "אורפאו" (Orpheu), שיצא לאור פעמיים בלבד. "פרזנסה" העניק במה קבועה ליצירותיהם והדגיש את תרומתם וחשיבותם. הוא זה שאף הציג לראשונה בפני הקוראים הפורטוגלים דמויות מפתח בספרות העולמית ובהן דוסטויבסקי, איבסן, פרויד, פרוסט, ז'יד ואחרים.

זה היה הרקע לפריצתו של ברנקיניו דה פונסקה שפרסם את הקובץ "נתיבים מגנטיים" (*Caminhos Magneticos*) בשנת 1938 והתגלה מיד כמחבר נובלות שאין שני לו. כתיבתו מצטיינת בטכניקה מודרנית מאוד ואפשר לומר שינק אותה מיצירותיהם של הסופרים הצפון אמריקנים הגדולים: ג'ון סטיינבק, סקוט פיציג'רלד וארנסט המינגוויי. בכתיבתו יש ריאליזם, שפה ישירה, ותנועה מתמדת שייחודה בכך שהיא פנימית במהותה, שכן דה פונסקה ניחן בתובנה פסיכולוגית דקה מן הדקה. הוא סופר פורטוגלי שארבע פנים לו: לירי, מאוהב, טרגי ומבשר הפנטסטי. הוא חוקר את המציאות על רבדיה המורכבים אך כשאותותיו של המופלא חודרים לתוכה, דה פונסקה שומר על רגליים נטועות היטב בקרקע.

עוד בקובץ סיפוריו הראשון "רברדים" (*Zonas*, 1931), המזכיר בסגנונו את יצירתו של ראול ברנדאו⁷ ענק נוסף של הספרות הפורטוגלית, חקר דה פונסקה את המציאות הרב שכבתית ועשה זאת בבהירות לירית, ברוח הסופרים הרוסים

7 Raul Brandão (1867-1930), סופר, מחזאי ועיתונאי שהשפיע רבות על הספרות הפורטוגלית המודרנית.

הדגולים ובהשראת יצירותיו של קמילו קסטלו ברנקו,⁸ מורו ורבו הגדול של הרומן הפורטוגלי. "הברון" (1943), יצירת המופת של ברנקיניו דה פונסקה, היא אכן פיוטית, פנטסטית, מאוהבת וטרגית. האם היא יצירת המופת של הספרות הפורטוגלית? אני סבור שלא תהיה טעות בידי אם אומר כי זוהי יצירת מופת בקנה מידה בינלאומי. בנובלה זו משוקע עד תום האני היוצר שלו – יחיד במינו ומקורי לאין שיעור. הנובלה השנייה, "נהר קוצף" (1945), אף היא עדות ליד האמן של דה פונסקה ולסגנונו החדשני.

מנואל פופה
(Manuel Poppe)⁹
ליסבון, 2008

---

8 Camilo Castelo Branco (1825-1890), סופר ועיתונאי.
9 שניים מספריו תורגמו לעברית: "אשה בחלון" (ביתן, 2001) ו"צללים" (ירון גולן, 2003).